

STARI I BOLESNI SVEĆENICI

Ivan ŠEŠO

Tema je opsežna i značajna. Zaslužuje temeljitiju i opširniju obradu. Ovdje su doneseni samo neki momenti u vezi sa starim i bolesnim svećenicima. Zbog kratkoće vremena (već kasnimo!) bit će skraćeno i ono što je pripremljeno.

Nedavno sam posjetio starog, bolesnog svećenika u bolničkoj sobi za intenzivnu njegu. Nalazio se tamo već nekoliko dana. Došao je u vrlo kritičnom stanju, imao je preko 70 godina i već je preživio dva srčana infarkta. Saznao sam prethodno da mu je nešto bolje i da odjelni liječnik odobrava obzirnu posjetu. Bolesnika sam zatekao okruženog aparatima, s iglama i cijevima u rukama, a u ono malo raspoloživog prostora na postelji stavio je časoslov i nastojao moliti. Bio je to dirljiv prizor, napose kad me bolesnik opazio i sa smirenom vedrinom, očito raspoložen, rekao: „Eto, opet mogu brevijariti”.

Ne možemo u ovom kratkom prizoru odrediti koliku ulogu ima čovjekova psihologija, koliko milosni elemenat, a koliko sama okolina pridonosi da se stari i bolesni svećenik osjeća zadovoljan i predan. Izbjegavam reći da se osjeća lijepo i sretno, premda smo nedavno dobili knjigu *Lijepo je biti star*.¹ S kojom sam god starijom osobom razgovarao o toj knjizi, svaka se protivila naslovu i prigovarala da je pisac mlađi čovjek te da ne može adekvatno govoriti o starima i za stare. Istina, ima lijepih trenutaka i u starosti, ali se ta ljepota ne može tako općenito i široko postaviti, a s druge strane ima toliko teškoća u starosti koje bacaju sjenu na možebitne ljepote, tako da bi bolje bilo reći kako uz određene uvjete možemo starost spremno dočekati i dobro podnositi. (No sam naslov knjige u originalu i govori o dobrom podnošenju starosti). U vezi s ovim kratkim izlaganjem mogu još napomenuti da sam pri izradi koreferata koristio priliku razgovarati sa starim i bolesnim svećenicima moleći ih da mi reknu svoju poruku za ovaj skup. Nekolicina rekoše da im je žao što se govori „de nobis sine nobis”. (No možda će ovdje ipak biti starih i bolesnih svećenika koji će dopuniti ovo izlaganje i otkloniti prigovor citirane subraće). A kako bih donekle ublažio možebitni izravni prigovor da o starim i bolesnim svećenicima govori razmjerno mlađi čovjek, napominjem da nisam baš tako mlad, da sam 20 godina svećenik, sâm sam bio teški bolesnik kroz

1 Alfons Deeken: *Lijepo je biti star*, Zagreb 1977, Biblioteka *Obnovljenog života*, str.112.

duže vrijeme, imao sam prilike živjeti više godina uz starog, bolesnog svećenika, a i sada dosta kontaktiram sa starim i bolesnim svećenicima. Iz razvojne psihologije znamo da se starci mogu podijeliti u tri glavne skupine. Ta je dioba u velikoj mjeri primjenjiva i na svećenike, jer je odavno poznato da je svećenik ponajprije čovjek te mu ništa ljudsko nije strano, zatim vjernik koji dobrim dijelom prolazi sve krize vjernika, a tek onda svećenik sa svim darovima, teretima, odgovornostima i blagodatima što mu ih daju Bog i služba, njemu i narodu.

U prvu skupinu staraca ubrajamo duhovno svježe, živahne, razborite i mudre ljude, koji su svjesni svoje situacije, povlače se sa svojih dužnosti dajući mjesto mladima, s kojima ostaju u veoma dobrim odnosima, surađuju s njima, daju im savjete i rado primaju usluge. Ne boje se smrti, jer su svojim savjesnim životom svaki dan na nju spremni.

U drugu skupinu ulaze starci koji su još u snazi, ali se više sile da to pokažu, napadno su aktivni, u sve se upliću, sve kritiziraju i na sve se tuže, bojeći se u sav glas kako će to biti kad oni ne budu više mogli voditi. Ovdje je očito prisutna oznaka bolesne osjetljivosti i staračke razdražljivosti.

U treću skupinu ubrajamo starce koji su otupjeli i povukli se od svega, koje više ništa ne zanima ni iz svijeta ni iz njihovog prijašnjeg djelovanja, kao da je sve prestalo postojati, osim njihove zaokupljenosti sobom i svagdašnjim teškoćama.²

Jedna od najtipičnijih oznaka starosti je hvaljenje prošlih vremena. Jedna anketa je pokazala da su starci naj sretnijima smatrali svoje godine između 25. i 45. Zanimljivo je da velika većina staraca izjavljuje, kako bi opet izabrali isti poziv, dok je od mlađih za isti poziv glasalo manje od polovice anketiranih. Promatramo li izjave svećenika, možemo opaziti da su i oni, koji su se kao mladi bunili i osjećali sputanima svojim životom, kao stari bili zadovoljni što su ipak ostali ustrajni u pozivu, odoljeli i izdržali. Kako ono stoji na lijepoj meditativnoj sličici izdanja KS: „Svi ćemo ostarjeti, smiriti se i saznati ono što je bitno”.

Promatramo li starce kao vjernike, opažamo da je prva skupina skladno izgrađivala svoju vjeru, znajući da ona odolijeva svim valovima vremena i nastojeći u svjetlu vjere promatrati sve što donose nova vremena i mladi ljudi. Takvi starci poput Ivana XXIII znaju da „svijet ne završava sa starima niti počinje s mladima” i da je „svako vrijeme dobro da se rodimo i dobro da umremo, a napose dobro da živimo posvećujući sebe i one kojima smo poslani”. Takvi ljudi poput starca svećenika i pisca Karla Pfliegera predstavljaju veliko nadahnuće za mlade i potporu optimističke vjere za sve koji ih imaju sreću upoznati. Vjera se redovito hrani i na primjerima vjernih ljudi, a Bog nam neprestano daje takve primjere u mudrim starcima, vjernicima.

Druga skupina predstavlja i na vjerskom području ratoborne osporavatelje i napadače svega što oni nisu domislili i stvorili. Mnoge energije troše se u jalovim sukobima s mladima, napose ako se ovi ne znaju pravo i s poštovanjem postaviti. Sjećam se jednog primjera gdje su župljani često tražili mladog kapelana i nailazili na otpor starog, dobrog ali bolesnog župnika koji se u svojoj povrijeđenosti bunio: „Što samo njega tražite? Ja više znam nego on”. Trebalo je dosta vremena

2 Dr A. Trstenjak: *Oris sodobne psihologije*, Maribor 1971, str. 105–107.

dok je priznao: „Hvala Bogu da bar nekoga traže!” Shvatio je da vjerski život i apostolski rad nije ničiji monopol i da ga mogu promicati zajednički i stari i mladi. (Iako ne spada ovamo, ali zbog cjelovitosti prikaza ovog odnosa mogu napomenuti da se u toj istoj župi mladi kapelan suočio s činjenicom kako neki ljudi, napose u ozbiljnijim pitanjima savjesti, traže starog župnika. Iako su voljeli novog kapelana, nisu imali povjerenja da će pravo shvatiti njihove tegobe i da će moći dati prave upute i rješenje. Tako su obojica učila u suradnji i komplementarnosti djelovanja.)

Treća skupina kao da se i u vjeri zaustavila i skamenila te nema prijemljivosti ni za što izvan nekadašnjih davnih okvira, koji već odavno ne zadovoljavaju, ali ostaju sa svim svojim kočnicama i tegobama.

Nakon ovih općenitih konstatacija iznijet ćemo neke praktične refleksije u vezi sa starim i bolesnim svećenicima. Koristit ćemo u tu svrhu rezultate *devetih dana svećeničke duhovnosti*, održanih srpnja prošle godine s temom „*svećenik i vremenita dobra*”. U ta vremenita dobra ubrajamo i zdravlje i mladost, odnosno njihovo jenjavanje označujemo kao starost i bolest, koje zaslužuju našu brigu. Napominjemo da su se na tim *danima* sakupili svećenici iz desetak biskupija, njih 70-ak, što znači da se nije moglo govoriti sveobuhvatno i općevažeće, premda se tamo izražena zapažanja mogu u dobroj mjeri primijeniti na sve svećenike u domovini (a i šire).

Na zaključnom plenumu u Rijeci istaknuta je nejedinstvenost postupanja u pojedinim biskupijama. Iako postoji pomak nabolje, još nije riješeno pitanje zdravstvenog osiguranja za sve svećenika, a kako ni prihodi nisu ujednačeni, javlja se nesklad u postupcima svećenika u starosti i bolesti. Jedni žele ostati što duže u službi radi korištenja pripadnih prihoda, muče sebe i povjerenu pastvu, a ne omogućuju prikladnim zamjenicima da na vrijeme zahvate u pastoral ovih prikraćenih župa. Rijetko se može ostvariti, primjer da takav bolesni i nemoćni svećenik ostane na župi kao nominalni nosilac službe, da mu se dadu jedan ili dva pomoćnika, koji će poštujući starog zaslužnika zdušno raditi, sav prihod stavljati u zajedničku blagajnu, a onda svakog mjeseca dijeliti na 3 jednaka dijela. Iako znam takav primjer, znam samo jedan. No, koliko mogu reći, bio je to dirljiv oblik suradnje, gdje je stari svećenik postajao sve svjesniji kako nije ništa „zaslužio” da dobije jednaki dio od svoje dvojice aktivnih pomoćnika, bio im do suza zahvalan, a oni su, svjesni da rad nije jedini oblik zasluživanja, znali da njihov bolesni principal zaslužuje na svoj, teški način – molitvom i žrtvom, i da upravo po njegovom nemjerljivoj prilogu oni mogu tako aktivno raditi i juriti.

Ako su, pritisnuti bolešću i starošću, svećenici primorani odstupati, postavlja se za mnoge pitanje, gdje provesti ostatak života. Neke biskupije su podigle svećeničke domove za svoje odslužene prezbitere. Na Tečaju svećeničke duhovnosti u Rijeci svećenici iz biskupija koje nemaju takve domove vapili su za njihovim podizanjem kao spasonosnim rješenjem. No iskustva postojećih domova pokazuju da njihovi kapaciteti nisu popunjeni i da znatan dio odsluženih svećenika boravi izvan tih domova. Ne možemo za odbijanje doma okriviti samo mentalitet svećenika, koji je navikao biti samostalan, samac koji sebi sam određuje dnevni red i komandira cijeloj zajednici što ne može ostvariti u domu makar bio i umirovljeni

dostojanstvenik. Dom kao i svaka zajednica traži prihvat određenog reda i ograničenja za koje se treba ponekad svojski svladati i svjesno pokoriti dobru zajednice. Napose prijelaz u dom znade biti bolan. Jedan novi član rekao je na ulasku voditelju doma, mladem svećeniku: „Sad ulazim u zatvor”. Ovaj mu je ljubazno pružio ključeve zgrade i rekao: „Ipak imate ključeve zatvora, što inače zatvorenici nemaju!” Iako izgleda da svećenički domovi rješavaju životne probleme samoće, opskrbe, praksa pokazuje da sâm zajednički prostor nije dovoljan da ukine samoću. Mogu postojati i često se susreću svećenici pod istim krovom, za istim stolom, u istoj kapelici, na istoj koncelebraciji (koju neki izbjegavaju kad god mogu), a da ipak ostanu usamljeni i prikraćeni. Trebalo bi provesti kakvu-takvu „domsku inicijaciju” iako znamo da i ona ima svoje granice i da kod pojedinih slučajeva jedva dolazi u obzir. Isto tako trebalo bi pružiti starim svećenicima prilike za duhovnu nadgradnju i duhovno osmišljavanje svoje starosti i nemoći. Susreti s gostima su veoma blagotvorni. Da bi se njihovi stanovnici što bolje osjećali neki su domovi podignuti tik do biskupijske i sjemenište zgrade, ili su u njoj samoj (Zadar, Split, Đakovo, Sarajevo...). Time se ujedno omogućuje upoznavanje budućih svećenika sa završnim stvarnostima zemaljskog života. Suradnja svećeničkog doma i sjemeništa može biti veoma korisna, samo treba je dobro pripremiti, tako da susreti i suradnja budu u pravim okvirima. Mladi se upoznaju s ljudskim granicama i naravnom bijedom s jedne strane i doznaju mnogo dragocjenih podataka s druge strane, od svoje starije subraće. Stari opet imaju koristan susret s mladošću i mogu vidjeti da uza sve šokove novog doba, mogu mnogo lijepoga i srodnoga naći u tim novim generacijama, koje ih katkada s pravom zbuñuju do te mjere da se pitaju: „Ako na takvima svijet ostaje, kamo će dospjeti i kako će uopće opstati?” Treba malo dublje upoznati te mlade, a treba i s izvjesnim oprezom uzeti njihove ispade kao i njihove pritužbe na starije, na srednje, na poglavare i profesore, što nije uvijek lako.

Neki svećenici ne ulaze u dom nego se priklanjaju rodbini, koju su obično zdušno pomagali za vrijeme svoga aktivnog života s nadom, da će kod njih naći sklonište u starosti. No nažalost takva suradnja rijetko uspijeva. Opažamo žalosnu pojavu da je rođak svećenik drag i poželjan dok je aktivan i može pružati, a kad sam postane ograničen i ovisan, rodbina ga izbjegava, ne prihvaća, ili s njim grubo postupa.

U razloge odbijanja doma dobrim dijelom ulaze i posebnosti što ih određene situacije nose sa sobom. Ima zdravstvenih teškoća, koje je svećenik jedva prihvatio i upoznao s njima najbližu okolinu, a prelaskom u dom daje se na brigu novim, mahom nepoznatim osobama, kojima uza svu objektivnu svijest teško može povjeriti svoje najosjetljivije teškoće i nedostatke. U nekim krajnjim slučajevima kad je bolesnik ili starac došao u fazu srodnu dječjoj, kad se remete fiziološki procesi i popuštaju sfinkteri, nisu svi ljudi u stanju prihvatiti prijelaz na novu ovisnost i radije bi umrli u staroj sredini nego da uđu u nove pothvate. (Jedan mi je simpatični starac s bolnim humorom pripovijedao o tri faze skleroze što ih je prošao i nalazio se u trećoj: „Prva je faza, kad čovjek zaboravi imena i podatke pa ih se kasnije s mukom prisjeća. Druga je faza, kad ode na stanovito mjesto pa

se nakon toga zaboravi zakopčati. Treća je faza, kad ode na to mjesto pa se zaboravi raskopčati!”)

Naša formacija (ne mora biti baš onako karikirana kao Raosov opis u knjizi „Žalosni Gospin vrt”) u prošlosti bila je opterećena često prevelikim obzirnostima i stidljivošću, tako da svećenici bez krajnje pritješnjenosti nisu ni najbližima otkrivali neke teškoće svoga života. Bilo bi dobro od početka upozoravati i zarana učiti sjemeništince i svećenike na sve eventualnosti života u starosti i bolesti.

Uz redovite starce i bolesnike među nama raste broj prerano ostarjelih i one-močalih svećenika. To je često posljedica nebrige za zdravlje i odmor, što dovodi do nesagledivih posljedica. Uza svu dobronamjernost i zaslužnost takvih revnih radnika trebalo bi ih ozbiljno podsjećati na dužnost brige za zdravlje i odmor.

U Rijeci je posebno istaknuta potreba svećeničke solidarnosti. Svećenici su po ređenju vezani najtješnjim sakramentalnim bratstvom, kako to dekret PO 7 ističe, „vezani su verigama ljubavi, molitve i suradnje”. Ta se povezanost treba očitovati ponajviše kad su svećenici u velikim potrebama. Da se to zajedništvo može pravo razvijati potrebno je dobro se međusobno poznavati, napose nastojati „učiti u kožu” bolesnika ili starca.

Ako je istina da je iza milosti Božje glavni lijek raspoloženje, onda treba pristupiti bolesniku želeći ga oraspoločiti. To se ne može uvijek s pozicija naravne psihologije, nego treba pristupati s razine vjere. Ne jednom ispaćenom bolesniku pomogao je poznati biskup Fulton Sheen kad je iznio nekoliko brojeva iz Isusova života: 30 godina radio, 3 godine propovijedao i liječio, 3 sata pribijen na križ nemoćno prikazivao Ocu svoju muku za nas. I za to vrijeme nemoći učinio je najviše za one koje je ljubio i za sav svijet. ... Važno je nikad ne otpisati ili odbaciti subrata kakva god bila priroda njegove bolesti, a ima ih jako neugodnih. Imati vremena za razgovor s njime, dopisnicu ili telefonski poziv. Iako ta briga tereti posebno biskupa, koji mora svim svećenicima osigurati doličan život, vrijedi to i za ostalu subraću, jer su pozvani na duboko sudioništvo u nošenju tereta. Kad se radi o potrebi znatnije materijalne žrtve, svatko tko obiluje a ne pomaže oskudnome, griješi protiv Duha pravednosti i ljubavi. Sve biskupije imaju neke oblike fonda solidarnosti, ali nije moguće uvijek u Centru znati kako stoji na svakoj točki terena i kod svakog pojedinca, napose ako dekan nema uvid ili nema vidovite subraće koji bi bili prvenstveno odgovorni. I duhovno i materijalno upućeni smo jedni na druge.

Papa Ivan Pavao II napisao je veoma lijepu poruku Svjetskoj konferenciji o problemima starosti što je održana u Beču 26. VII – 7. VIII 1982., gdje starost naziva „Krunom života” i dobom plodova. To često stoji, ali ipak najviše kod svega u starosti tješi uvjerenje o smislu nemoći i starosti u svjetlu vjere i nadopunjavanja muka Kristovih. I opet se vraćamo na razinu vjere, najdublju i najsnažniju dimenziju čovjekovu u suočenju sa starošću, bolešću i smrću. Završit ćemo s molitvom što ju je jedan svećenik molio na pragu starosti, a koja je ujedno zadnja stranica u već spomenutoj knjizi: „Lijepo je biti star”:

Gospodine, nauči me starjeti! Ulij u me uvjerenje da mi zajednica ne čini krivo kad skida s mene teret odgovornosti, kad više ne traži moje

mišljenje, kad već druge postavlja na moje mjesto. Oduzmi od mene ponos zbog iskustva što sam ga stekao i osjećaj da sam nezamjenljiv.

Daj mi, da u ovom postepenom odjeljivanju od stvari prihvatim jedino zakon vremena i da zapazim u toj izmjeni zadaća jedan od najzanimljivijih izražaja života koji se obnavlja na poticaj Tvoje Providnosti.

Udijeli mi, Gospodine, da se još uvijek mogu učiniti korisnim svijetu potpomažući optimizmom i molitvom radost i odvažnost onih koji sada nose odgovornosti; da živim vedro i ponizno u kontaktu sa svijetom koji se mijenja, bez žaljenja za prošlošću, pretvarajući svoje ljudske muke u dar za boljitak društva. Neka moj izlazak iz polja rada bude jednostavan i naravan kao sretan zalazak sunca.

Oprosti, ako tek danas u miru i tišini, uspijevam shvatiti koliko si me ljubio i koliko si mi pomogao. Neka bar sada zadobijem živu i prodornu svijest određenja za radost konačnog susreta s Tobom, za radost koju si mi pripremio i prema kojoj si me usmjerio već od prvog dana moga života.

Gospodine, nauči me da tako starim. Amen.

(Giacomo Perico, DI)